

Bava Metzia (Mishnah 25b)

הרי — **or in an old wall,** וּבְכוֹתֵל יָשָׁן — **If one found** objects in a heap of stones, מְצָא בְּגֵל — **these belong to him.** אֵלוֹ שֵׁלוֹ — **If he found them in a hole in a new wall:** מְחֻצֵּי וְלַחוּץ — **If they were found from the middle [of the wall] and outward,** שֵׁלוֹ — **they belong to [the finder];** מְחֻצֵּי וְלַפְּנִים — **if they were from the middle [of the wall] inwards,** שֵׁל בְּעַל הַבַּיִת — **they belong to the owner of the house.**

Bava Metzia (Gemara 25b-26a)

The Gemara cites a Baraisa which explains the first ruling of the Mishnah:
A Baraisa has taught that this is the reason one may keep what he finds in a heap of stones or an old wall: מִפְּנֵי שֶׁיִּכְוֹל לֵאמֹר לוֹ — **Because [the finder] may say to [the owner] of the heap or wall:** שֵׁל אֶמְוֹרִיִּים הָיוּ — **these objects once belonged to the Emorites,** the ancient inhabitants of Eretz Yisrael.

The Gemara asks:

— **Is it only Emorites who put away things in walls,** יִשְׂרָאֵל לֹא מְצַנְעֵי — **while Jews do not conceal** them there? Surely it is reasonable to assume that the object found in the wall is of more recent origin. — ? —

The Gemara answers:

— **It the Mishnah's ruling] is needed only** in the case [26a] דְּשִׁתִּידָּ טַפֵּי — **where [the object] is extremely rusty.** לֹא צְרִיכָא

למה לא קנה חצירו

תוספות - אין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם כמו הכא שהוא מוצנע בעובי הכותל. מרדכי - כיון שאין דבר ההווה כמו שאר מציאות שפעמים היום לבוא לא זכה בו כי כשקנאה לא העלה על לב לקנות המטמון, הלכך לא זכה אלא בדבר שירצה לקנות... אבל בדבר שלא היה דעת המוכר למכור ולא דעת הקונה לקנות לא קנה. נשאל לה"ר אביגדור כהן... לא אמרינן חצרו של אדם קונה לו אלא במידי דשכיח ורגיל למצוא... אבל דברים שאינם מצויין כגון מעות ושאר מטלטלין לא זכתה לו שדהו. הגהת האשר"י - כתב רבינו אבי"ה... לא זכה דכשקנאו אז לא העלה על לבו לקנות המטמון הלכך לא זכה אלא בדבר שרצה לקנות וחצירו קנה לו בדבר הבא לחצירו אחרי כן אבל כאן שהיתה בו מקודם ולא נתכוין לא המוכר למכור ולא הקונה ליקח לא קנה. רמב"ם (הלכות גזילה ואבידה טז, ח) - הרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, ולפיכך הוא של מוצאו, ומה אבידה של אדם אמרה תורה אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצאת זו שנפלה לים שאבודה ממנו ומכל אדם, קל וחומר למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אבוד ממנו ומכל אדם לפיכך הוא של מוצאו. ראב"ד (שם) - זהו קל וחומר שיש עליו תשובה, אבידה שבים למי תזכה הים, אבל אבידה שבגל הגל תזכה לבעליו וכן כותל ישן. אבל הטעם בכאן לפ שאינה חצר המשתמרת וצריך שיהא בעליו בצידו ויאמר זכתה לי חצרי. רא"ש - עוד יש לומר... השלל היה מתחילה לכל ישראל ואחר שעמד שם הרי הוא כאבוד מכל ישראל והרי הוא של מוצאו, וכי תימא תיקני ליה חצירו אחר שנתייאשו ישראל, לא עדיפא חצירו מידו דאלו בא לידו קודם יאוש תו לא קנה הואיל וביאסורא אתא לדיה הילכך חצירו נמי בכי האי גונא לא קניא ליה, וכיון דהראשון לא קנאה הוא הדין בנו ובן בנו לא קנאה.

מטמון בבית ישן

שלחן ערוך (חושן משפט רס, א) - המוצא בגל או בכותל ישן שאין זוכרים מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו הרי הוא של מוצאה והוא שהעלה חלודה שאני אומר של עכו"ם הקדמונים הוא והוא שימצאנה מטה מטה כדרך כל המטמוניות הישנים, אבל אם מראים הדברים שהם מטמון חדש אפילו נסתפק לו הדבר הרי זה לא יגע בהם שמא מונחים הם שם.

סמ"ע (רס, א) - כיון שלא היה של אבותיו מעולם אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, דיכול המוצא לומר דהוא של אמוריים או עכו"ם אחרים שהיו מצויים שם כיון דהעלה חלודה.

מלמד להועיל (ח"ג סימן נז) - כיון שרק אפשר להיות שכשקנו אבותיו של המוכר בית זה כבר היה המטמון שם, אם כן לא זכו בו כלל לא אבותיו ולא הוא כהסכמת כל הפוסקים הנ"ל, והמטמון הוא של המוצא.

מלמד להועיל (ח"ג סימן נז) - אם המוכר היה יכול להביא ראיה שאבותיו הטמינו המטמון, כגון דרך משל שיש בו זהובים שטבעם מוכיח שנטבעו זה מאה שנה, והמוכר מביא ראיה שבית זה היה בחזקת אבותיו זה מאה שנה, אז ודאי יכול לטעון המטמון שלי הוא שירשתי מאבותי, וביתי מכרתי לך ולא המטמון. [ועי' פתחי חושן ג, סקי"ז].

דברי משפט (ח"א, הרב חיים כהן) - מה שמבדילה המשנה בין מצא בכותל חדש למצא בכותל ישן הוא אורחא דמילתא דבכותל חדש הווה לימצא ובכותל ישן הוא באופן שאינו הווה לימצא ולפיכך הוא של מוצא.

מציאה בבית חדש

שלחן ערוך (חושן משפט רס, א) - וכותל חדש דהיינו שידוע שאבותיו של זה שהוא דר שם בנאוהו ולא יצא מרשותם מציאה הנמצאת בו מחציו ולחוץ הוא של מוצאו אילו יש בו סימן והוא שהעלה חלודה שודאי נתיימש בעליו ממנו כיון שארץ לו שם הימים, מחציו ולפנים של בעל הבית אפילו אם העלה חלודה.
(רס, ג) - במה דברים אמורים שמחציו ולפנים של בעל הבית כשהוא טעון שהוא שלו או שהיה יורש שאנו טעונים לו שמא של אביו היה, אבל אם הודה שהם מציאה הרי היא של מוצאה.

דינים אחרים במטמוניות

משפט האבידה (רס, א) - מצא עתיקות בחצר חבירו הרי הם שלו. לפנים משורת הדין ומידת חסידות נמי ליכא ליתן לבעל הגל דהא תלינן דמעולם לא היה שלו.

דברי משפט (ח"א, הרב חיים כהן) - אפילו אם זכו היורשים על ידי ירושה, אם הוא באופן שאינו הווה לימצא כמו בנידון דנן שהקופסאות היו אמורות ליזרק והיורשים עצמם אמרו ללוקח שיעשה כן ולא היה עולה על הדעת שימצאו מטמון בקופסאות, זכה המוצא לדעת הרמב"ם דזה כאבידה בזוטו של ים. [וזה שבכותל חדש מחציו ולפנים של בעל הבית הוא משום שתלינן שבעל הבית הניחו שם ולא התייש, ולא משום שקונה מאבותיו דבר שלא יימצא. וע"ע תורת האבידה ח, כה].

משפטיק ליעקב (ח"א סימן יד) - נראה דכל הדברים אמורים רק במצב שהחפץ טמון באדמה ואין אפשרות שהחפץ ימצא, אולם בו ברגע שחפר מאן דהוא באדמה וגילה את החפץ, מיד זכתה לו חצרו ואפילו שינה אחר כך לא יוכל המוצא ליכות בחפץ, דהא בו ברגע שהחפץ הטמון נתגלה אינו כבר בגדר אבודה ממנו ומכל אדם, גם אי אפשר לומר שלא אסיק אדעתיה דהא לא גרע ברגע זה בכל מציאה שעשויה לבוא לחצרו.
דבר אברהם (ח"א סימן כא, אות יט בהגהה) - אחר כך כשנפקח הגל לא קשיא מידי שיקנה אז מתורת חצר שהרי החפץ היה מונח שם מקודם ואין חצר קונה כי האי גונא.

דברי משפט (ח"א, הרב פינחס זביחיל) - אדם מצא סכום כסף בספר מספריה... יש לדון דבספריה הוה ליה חצר שאינה משתמרת דנכנסים רבים שם... עוד יש לומר דכאן החצר אינה קונה לגבי חיוב השבה לפי מה שכתבו התוספות דבדבר דאפשר שלא ימצא בחצר לא אמרינן דחצר קונה... ועוד יש לדון ולומר דבעלי הספריה הינם רק פקידים ואין זה חצירם אלא שייך לעמותה ואגודה שאין זה רכוש פרטי שיהא שייך על זה לומר שחל עליו דין קנין חצר לענין לחייבם בהשבה.

לפנים משורת הדין

מלמד להועיל (ח"ג סימן נז) - לכאורה עלה על לבי אף דלפי שורת הדין הכל ללוקח, מכל מקום על פי מדת חסידות אפשר דצריך הלוקח ליתן מחצה למוכר, והוכחתי זה ממעשה דירושלמי... אמנם לפי זה קשה אמאי לא הביא בשלחן ערוך סימן ר"ס דעל פי מדת חסידות יחלוק... על כן נראה דהתם במעשה דמלכא דקציא האי קילקתא ודאי היתה אחוזת אבותיו של המוכר מעולם... ובה שפיר דן המלך שיחלוק... אבל בנידון דידן דהמוכר לא זכה מעולם במטמון אפילו מידת חסידות אין כאן ליתן לו פלגא.

קנה בית ומצא בו מציאה (דברי משפט ח"א)
קנה בגד מגמ"ח ומצא בו מציאה (דברי משפט ח"א)
מציאה בתוך ספר מספריה (דברי משפט ח"ה)
מטמון שנמצא בחצר בית חברו (משפטיך ליעקב ח"א סימן יד)

השבת אבידה כהלכה (ח, א) - מצא חפץ מוחבא היטב הרי אלו שלו וי"א שבעל הדירה זוכה בזה. (שאינו בודק שם, סימן רס"ג)
(יד, ג) - חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו בתנאי שיהיה דבר שהדרך שיבוא לחזירו בדבר שאין דרך שיבוא לחזירו ואינה עתידה להמצא על ידו אינו זוכה בה. (סימן רסח"ג). ע"י משנה ברורה ס"ל תמח סק"ח.

Old House (others lived in it before this owner):

If it's an old metziah, he can keep it, because he can say that it was an akum's.

If it's a new metziah, he cannot keep it because someone might have put it there.

However, if it's a city of mostly akum, according to Shach you can keep it, but according to Nesivos you can't.

New House (the present owner or his ancestors built it):

On the outer half of the wall you can keep it if it was there a long time so that the owner had yiush.

On the inner half it belongs to the houseowner because he kept it there a long time.

If he admits that it's not his or his father's, the finder can keep it.

If he sold the house and the buyer found an old metziah:

If it's an old house, the buyer can usually keep it. However, if the seller can prove that it was his ancestor's he can take it back according to מלמד להועיל; but according to Rav Chaim Kohn a person loses possession when it's not going to be found like zuto shel yam.

If it's a new house and the seller claims that it is his, he keeps it. If he admits that it is not his, the buyer keeps it. If he doesn't make any claim, we claim for him that it was probably his father's. But according to Rav Chaim Kohn, a new house is just probable that it wasn't hidden; but if we know that it was old and hidden, it is zuto shel yam. According to Melamed L'Hoyil, the new house is talking even when it was hidden, since it certainly belongs to the owner.]

The same will with the case of the library. The library is like the case of an old house, since it certainly was something that belonged to another person. The library never acquired it; the borrower keeps it.